

MEER DIALOOG IN DE POLITIEK OM TE VERBINDEN OF MOETEN WE ZEGGEN KUNNEN WE PRATEN?

Een uitdagende aankondiging voor vanavond.

Het creëren van meer verbinding in de samenleving is een grote uitdaging op zich en onze gastvrouw ziet hier voor de politiek een grote rol weggelegd. Of er voldoende verbinding is laat ik maar buiten beschouwing, maar of de politiek in het aanbrengen van meer verbinding deze leidende rol kan en moet spelen is de grote vraag. Beide vragen zijn al thema's waar we een dialoog over zouden kunnen voeren. Uit de titel zou je kunnen afleiden dat er nu te weinig dialoog is, maar toch debatteert de gemiddelde politicus heel wat af.

Is de vraag niet of er wel wordt gepraat?

In de voorbereiding op vanavond heb ik me verdiept in de achtergronden van het debat en de dialoog. Wat zijn het voor gespreksvormen, hoe zijn ze ontstaan. Hoe meer ik me erin verdiepte hoe meer het gevoel me bekwam met een complexe vraag bezig te zijn. Een vraag waarop ik geen absolute antwoorden heb. Ik heb wel mijn gedachten aangescherpt en heb me kunnen verrijken met nieuwe inzichten. Misschien gebeurt dat vanavond bij u ook.

Als burger met een bovengemiddelde belangstelling voor politiek en democratie verwacht u wellicht dat ik enthousiast word van het kijken naar een debat dat in het parlement of de raad gevoerd wordt. Maar of het nu gaat om volksvertegenwoordigers die hun rol in hun arena of in een opinieprogramma op radio of televisie spelen, mij bekruipt steeds meer ongemak.

Ongemak omdat ik me afvraag waar het debat over gaat, wat brengt het ons? Ik hoor alleen maar meningen en mis de verdieping in de mening van de ander. Is het niet juist jouw mening die je rijker kan maken? Ik merk dan ook dat mijn twijfel groeit. Ik ben vast gevormd door mijn mediationopleiding in dit huis. Maar ook principes als Deep Democracy waarin je op zoek gaat naar de onderstroom in groepen mensen hebben mijn interesse.

Debatteren is ontstaan bij de oude Grieken. Het was een bundeling van inzichten en technieken waarmee mensen elkaar overtuigden. De oude Grieken namen grote besluiten bij meerderheid, overtuigen was van levensbelang, er wordt ook wel gesproken over de kunst van het overtuigen. Hier ligt de basis van onze democratie, je moest het volk, de demos overtuigen.

Aristoteles vond dat in een goed debat je gebruik maakte van argumenten, je persoonlijkheid en de manier waarop je het publiek bespeelde. Op de een of andere manier is bij mij het beeld ontstaan, dat dit heel andere debatten waren dan de debatten die we nu zien.

Tegenwoordig zie je debatten vooral als uiting van strijd, een gevecht. Vinden we de strijd die in een debat zit dan leuk om naar te kijken? Is het vergelijkbaar met het schouwspel dat zich afspeelde in de arena's uit de Romeinse tijd?

Jon Elster formuleerde zo'n twintig jaar geleden drie condities om een debat succesvol te laten zijn:

- De mate waarin de debater gebonden is aan coalitie of fractiestandpunten, des te moeilijker het is om van standpunt te veranderen.
- Hoe groter de debatterende groep is hoe minder uitwisseling er plaatsvindt, hoe strakker mensen in hun standpunt zitten. In kleine groepen gaat het meer om de inhoud.
- Openbaarheid en onderhandelingen verdragen elkaar niet. Hoe opener het debat is, hoe moeilijker het is om van standpunt te veranderen. De media-aandacht is zo fors dat er bijna geen debat meer plaatsvindt in een zodanige beslotenheid dat er vrij geassocieerd kan worden.

Respect voor de andere debaters over hun inbreng is een gedragsregel, zo ook de regel dat je niet de boodschapper maar de boodschap aanvalt. In een goed debat draait het om de stelling of het voorstel. Je wilt het beste besluit nemen door argumenten af te wegen.

Een debat is in de loop van de tijd verworden tot een strijd over meningen of standpunten, een strijd met argumenten waarbij selectief geluisterd wordt. Elkaar overtuigen is het hoofddoel. Er wordt ook regelmatig op de man gespeeld. De grote debatten in de politiek zien er ook echt uit als een wedstrijd. Of je nu in de plenaire zaal van de Kamer bent, of in het Britse Lagerhuis, alleen de opstelling al, de sfeer vraagt om strijd.

Voorbeelden

Enkelen van u hebben wellicht het debat in de Tweede Kamer gezien waarin de minister van Defensie zich verantwoorde voor haar beleid in Mali. Je kon de bloeddorst ruiken.

Van meer recente datum was de verdediging van de premier bij het aftreden van de minister van Buitenlandse Zaken. Hij begon aan zijn tweede termijn en gelijk zag je de opposenten als roofdieren naar voren komen. Ze roken bloed.

Kamerleden waren uit op winnen, het onderuit halen van de opponent. Winnen is een belangrijk aspect van debatteren. Dat brengt me op de verschillen tussen het debat en de dialoog.

Wat is een dialoog

Een dialoog daarentegen is een gesprek tussen mensen waarbij een vrije gedachtewisseling plaatsvindt en tot nieuwe inzichten leidt. Ontmoeten, uitwisselen, onderzoeken van betekenissen, aandachtig luisteren zijn kenmerken van een dialoog. In een dialoog schort je je oordeel op. Maar een dialoog is ook vrij van macht, de argumenten tellen immers. In een dialoog vertraag je ook, je denkt na over een visie op de samenleving. Hoe verhoudt zich dat tot onze snelle samenleving?

Strijd

Als je kijkt naar de omschrijvingen van een debat en dialoog, dan vraag je je af waarom we toch zo dominant kiezen voor strijd als de hoofdvorm. Nu lijkt het wel dat het voeren van een dialoog of een socratisch gesprek overkomt als een activiteit voor suffe mensen, soms tijdens een vakantie cursus.

Fysiologisch weten we dat winnen ons een plezierig gevoel geeft. De hoge testosteron en dopaminespiegels maken dat we ons fijn gaan voelen, het overwinnaarsgevoel.

Zou het gevoel om te winnen iets met ons doen? Zou het dan toch zo zijn dat we liever strijd leveren dan samen verder komen?

Winnen

Zou een mooie dialoog ook niet een gevoel van “winnen”, maar dan als rijker worden kunnen opleveren? In een goede dialoog stellen deelnemers zich kwetsbaar op. Hoe makkelijk stelt een mens zich kwetsbaar op? Ervaren we kwetsbaarheid als een vorm van verlies?

Verschillen debat en dialoog

Het thema van vanavond is de vraag wat de verschillen tussen een dialoog en debat zijn. Kijkend naar de spelregels waaraan een goed debat moet voldoen, dan rijst ineens de vraag of de verschillen tussen een debat en een dialoog wel zo groot zijn?. Hebben we niet veel meer te maken met een gegroeide situatie waarin het debat zich in een richting ontwikkelt heeft waarin het schreeuwen, op de man spelen in plaats van de bal centraal is komen te staan?

Politieke systeem

In het politieke stelsel, in onze democratische rechtsorde, leveren politieke partijen leden van de volksvertegenwoordigende organen. Bij verkiezingen moet je stemmen zien te krijgen om zoveel mogelijk zetels te behalen, het liefst zouden partijen de helft van het aantal zetels plus één willen halen. Partijen profileren zich in het debat. Het debat in de kamer, maar ook het debat op weg naar verkiezingen. In de politiek raken mensen vaak snel verstrikt in bestaande paradigma's waar weinig ruimte aanwezig is om vrij te denken. Winnen van elkaar staat centraal, via winst de ander verleiden op jouw partij te stemmen. Je ziet het nog sterker tegenwoordig, als je binnen je partij je zin niet krijgt dan splits je je toch af en start je je eigen partij. Er zijn sommige gemeenteraden die uit bijna net zoveel fracties bestaan, als dat ze leden hebben.

In de politiek worden strakke spelregels gehanteerd tijdens het debatteren. Maximale spreektijd, maximaal aantal vragen dragen eraan bij dat je gaat overtuigen en niet doorvraagt.

Elkaar overschreeuwen is de norm geworden. Ik neem u even mee naar het begin. Is het niet juist deze uitingsvorm waardoor ik en velen met mij zich afkeren van de politiek? En dan vragen we juist van de politiek leiderschap. Recent voorbeeld is het debat tussen de landelijke lijsttrekkers half februari in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen. Dit was een strijd pur sang, een theater waarvan ik hoop dat ik mijn kinderen op hun gedrag had aangesproken. Niet eens meer een debat, maar meningen die al schreeuwend los van elkaar geuit werden, zonder enige mogelijkheid om samen de verdieping op te zoeken.

U zou de indruk kunnen krijgen dat er helemaal geen dialoog plaatsvindt in de politiek. Daarmee doe ik politici tekort. In de bekende achterkamertjes of wandelgangen wordt juist erg veel gesproken om te

kijken of overeenstemming haalbaar is. Voor het publiek speelt dit zich buiten het gezichtsveld en dat van camera's af. In de wandelgangen wordt wel aan een van de vormvereisten, de beslotenheid, van een goed debat voldaan. Juist het werken in de achterkamertjes wordt door veel mensen veroordeeld. We willen deelgenoot zijn van de onderhandelingen en gesprekken.

Rol van de media

Rob Wijnberg signaleert in een recente bijdrage in De Correspondent een wereld met loopgraven, loopgraven die zo diep zijn dat we nauwelijks meer over de randen heen kunnen kijken. De huidige manier van werken door de media werkt polariserend. De dagelijkse stroom van berichten versterkt dit nog eens. De media en niet in de laatste plaats social media versterken de polarisatie, brengen met zich mee dat we in bubbels leven, onze eigen bubbels, onze eigen waarheden. We zijn afgesloten van de mening van anderen en kunnen daar geen kennis van nemen. Vastzitten in je eigen bubbel maakt dat het voeren van een dialoog lastig wordt. Hoeveel interesse hebben we in de mening van anderen, hoeveel vragen durven we te stellen?

Tel daar voor de politici de constante druk van de opiniepeilingen bij op. In veel grote debatten vraagt menig politicus zich af wat de peiling van zondag doet.

Wibaut lezing 2017

Ieder jaar spreekt iemand uit de politiek de Wibautlezing uit. De Wibautlezing is maatschappijkritisch, in de geest van de naamgever Wethouder Wibaut. De titel van de lezing vorig jaar was 'Geen democratie zonder waardenstrijd'. Ook hier komt de strijd weer terug, maar wel een strijd over waarden. Het bijzondere is dat je over waarden nauwelijks kunt twisten.

Deze lezing past in het rijtje van denkers en auteurs zoals David van Reybrouck, auteur van **Tegenverkiezingen** en Benjamin Barber van **Als Burgemeesters zouden regeren**. Zij signaleren leeglopende politieke partijen, kiesverzuim, burgers die naar inspraak snakken, opkomst van anti-parlementaire bewegingen. Zij signaleren een breed gevoel onder burgers dat hun stem er toch niet toe doet. Onderstrepen ze daarmee de aankondiging van vanavond dat meer dialoog nodig is om tot verbinding te komen?

In dezelfde Wibautlezing werd filosoof Paul van Tongeren aangehaald. Van Tongeren stelt dat het in de politiek gaat om de verwezenlijking van idealen, idealen die zijn gevormd tot een visie op de mens en maatschappij. Om idealen te realiseren heb je een gezonde dosis pragmatisme nodig. Hij heeft het dan over waarden. In de tachtiger jaren is pragmatisme de nieuwe ideologie geworden en werd politiek het oplossen van problemen. Kennelijk hebben we nu te maken met politiek zonder idealen. De PvdA betaalde in het vorige kabinet een hoge prijs voor het oplossen van een crisis zonder idealen.

Nu kan het beeld ontstaan dat de politiek en de samenleving los van elkaar staan. Zijn er niet meer overeenkomsten dan verschillen? Gedragen wij ons ook niet als politici ten opzichte van elkaar? Ik mag ook actief zijn als buurtbemiddelaar. We proberen ruzies die gaan over overhangende takken of blaffende honden op te lossen. Te simpel voor woorden lijkt het, maar mensen raken elkaar volledig kwijt. Als je strijdende mensen met elkaar in gesprek weet te krijgen, sta je verbaasd hoe makkelijk het is om elkaar te vinden. Het besef dat strijd ons scheidt en dialoog ons verbindt moet nog tot ons doordringen.

Burgerparticipatie

Hoe kijken wij als moderne burgers tegen onze invloed op de samenleving aan? Willen we niet meer betrokkenheid en invloed dan nu het geval is? Door de opkomst van internet hebben we een bijna grenzeloze toegang tot gegevens gekregen, we weten steeds meer, maar op de een of andere manier kunnen we dit niet omzetten in invloed of participatie. Wij willen meer betrokken worden bij de besluiten die ons raken en juist de vorm waarvan politici zich bij uitstek bedienen, het debat, heeft aan kracht verloren omdat aan de vormvereisten niet meer voldaan kan worden. Wij accepteren de achterkamertjes niet meer.

- We willen meepraten.
- We vertrouwen de notabelen niet zomaar meer
- Burgerparticipatie is ontstaan omdat de burger duidelijk heeft gemaakt dat het handiger is hen eerder te betrekken bij besluitvorming. Daar hebben we dialoog voor nodig.

Activering van de burger in een waarachtige dialoog zorgt dat je omgevingskracht gaat benutten. De burger bezit namelijk een ongekende hoeveelheid omgevingscreativiteit. Lokale kennis en inzichten die van groot belang kunnen zijn. Burgerparticipatie leidt niet alleen tot gedragen oplossingen, het draagt ook bij aan betere oplossingen. Iedere keer opnieuw is het geweldig om te zien hoe maatschappelijke dialogen leiden tot van te voren nooit bedachte oplossingen. Dat is een bonus van deze aanpak.

Hier raken we de kern van het probleem.

Het debat als vorm om te communiceren, politiek die verworden is tot het oplossen van problemen en steeds mondigere burgers. De eerste ervaringen met het referendum roepen het beeld op dat als de burger een mening heeft die de politiek niet bevalt, dan zegt de politiek: "Ho, ho dat was niet de bedoeling" De recente discussie over het afschaffen van de referendumwet in de Tweede Kamer liet dat nog eens pijnlijk zien. Een schoolvoorbeeld van het visieloos oplossen van een probleem. Iedere vorm van dialoog heeft daarin ontbroken. Als de minister had gezegd: "dit referendum moet beter, ik ga me inzetten voor een andere vorm", dan had dat veel beter gevoeld.

Alternatieve vormen

Gelukkig is het niet allemaal kommer en kwel om ons heen. Steeds meer ontstaan er leuke, kansrijke initiatieven om onze democratie anders en beter te maken, die betekenis geven aan burgerparticipatie. Plannen die tegenmoet komen aan de behoefte van mensen om meer invloed op hun eigen leven te krijgen. Het zijn juist deze initiatieven waar de dialoog centraal staat.

David van Reybrouck heeft een visie op democratie. Een democratie waarbij burgers niet alleen stemmen op politici, maar ook spreken met elkaar en met experts. Wellicht herkent u zijn ideeën meer als burgertop. In tal van gemeenten wordt hiermee geëxperimenteerd.

In deze vorm van democratie staat collectieve beraadslaging centraal en formuleren deelnemers aan de hand van informatie en argumentatie concrete, rationele oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Oplossingen waarmee ze het conflict niet uit de weg gingen, maar leefbaar maakten. Om te vermijden dat enkele mondige deelnemers het groepsproces kapen, wordt doorgaans gewerkt met kleinere subgroepen, professionele gespreksleiders en een uitgetekend scenario.

In ruimtelijke ordeningsvraagstukken wordt geëxperimenteerd met Youmee.

In een app legt de gemeente een vraag over de inrichting van de buurt voor aan de bewoners. Uw gemeente wil een weg in het centrum van de stad verkeersluw maken om milieudoelstellingen te halen. Met de app vraag je eerst heel breed aan de deelnemende bewoners en belanghebbenden wat zij zouden willen, de volgende stappen zijn dat je de reacties samenvat en uiteindelijk komt tot een voorstel. Op deze manier betrek je de burgers meer bij het tot stand komen van beleid en de besluiten. Het is een vorm van dialoog of debat waarbij je meer mensen betreft.

In Eindhoven vindt regelmatig het van Abbe debat plaats voor scholieren. Ze debatteren hier niet tegen elkaar maar met elkaar om zich te verdiepen in maatschappelijke, culturele, politieke, ethische en filosofische kwesties.

Vertrouwen

Uit onderzoek blijkt dat grote groepen mensen geen vertrouwen meer hebben in de politiek. Dit zou ontstaan kunnen zijn omdat de politiek niet hun problemen oplost, daarvoor waren ze toch ingehuurd? De idealen zijn geen gemeengoed meer.

Bij al deze experimenten waar mensen in dialoog samen tot besluiten komen staat het vertrouwen centraal. Het vertrouwen van politici in burgers dat ze in staat zijn bij te dragen aan een wijs besluit. Je hoeft geen hoogleraar te zijn keuzes te moeten maken over de begroting van je stad. Pas als je vertrouwen geeft, krijg je vertrouwen terug.

Binden en boeien

Het voeren van een dialoog in de politiek zal burgers waarschijnlijk meer kunnen binden en boeien, het gesprek krijgt inhoud. Het raakt je, je krijgt nieuwe inzichten en het zet je aan het denken.

Maar voor politieke partijen is het kennelijk een ware uitdaging. Burgerparticipatie en dialogeren lijken wel een autonome beweging. Waarom toch?

Welke politieke partij heeft het lef om de spelvorm debat los te laten en over te stappen naar dialoog. Overheerst de angst dat jouw argumenten, jouw profilering, ondersneeuwt bij die van anderen? Wat betekent deze angst voor de kansen die de dialoog biedt?

Hebben politieke partijen wel een keus, niets doen betekent dat je straks links wordt ingehaald. Als steeds meer burgers niet gaan stemmen dan komt er een moment dat de legitimiteit van de democratie in gevaar komt.

Ik heb u vanavond een beetje mee willen nemen in hoopvolle ontwikkelingen die dialoog ons kan bieden om meer te verbinden. Aan het begin zei ik het al, het is geen kant en klaar recept maar door erover te denken en te praten worden we rijker.

Ik wil afsluiten met een tweetal take home messages:

- Politiek: toon lef, ga aan de slag met de dialoog. Doe het in jouw raad. Train je politici in het voeren van een dialoog. Verras je collega's in de raad eens met een dialoog.
- Wij zelf: niet wachten op de politiek. Wij hebben zelf de sleutel in hand, verdiep je verder in de dialoog. Begin in je eigen buurt, oefen.

Tot slot: Peter Senge, wetenschapper in lerende organisaties:

“Elk individueel perspectief opent een uniek uitzicht op een grotere realiteit. Als ik de wereld door jouw ogen zie en jij de wereld door mijn ogen ziet, zullen we beiden iets ontdekken, wat we alleen nooit ontdekt hadden”